

DOI: 10.15276/ETR.03.2020.2

DOI: 10.5281/zenodo.4436980

UDC: 332: 338.4

JEL: R 12, Q 10

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

REGIONAL SPECIFIC FEATURES OF AGRICULTURAL INDUSTRY

Nataliia I. Kravchuk, PhD in Economics, Associate Professor
Polissia National University, Zhytomyr, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0541-8057
Email: faulbeere@ukr.net

Andrii Yu. Liubchik
Polissia National University, Zhytomyr, Ukraine
Email: a.lyubchik199@icloud.com

Received 04.06.2020

Кравчук Н.І., Любчик А.Ю. Регіональні особливості сільськогосподарського виробництва. Оглядова стаття.

У статті досліджуються особливості розміщення сільськогосподарського виробництва у просторовому вимірі. Встановлено, що головними показниками, які ілюструють рівень соціально-економічного розвитку регіонів є: питома вага регіону у формуванні валового внутрішнього продукту країни, частка регіону у загальнодержавному виробництві продукції (певного виду), коефіцієнт концентрації виробництва, обсяг виробництва валової продукції в постійних цінах на душу населення, рівень зайнятості у розрізі галузей економіки та інші. Доведено, що найвищий рівень розвитку мають переважно промислові регіони України (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Київська та м. Київ). Встановлено, що найбільшу частку сільськогосподарського виробництва у структурі валового регіонального продукту мають традиційні аграрні регіони України – Вінницька, Київська, Полтавська, Черкаська області. Розраховано узагальнюючий коефіцієнт районної спеціалізації сільськогосподарського виробництва, відповідно до якого високий ступінь мають 9 областей України: Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська.

Ключові слова: Регіон, соціально-економічний розвиток, сільське господарство, спеціалізація, валовий регіональний продукт

Kravchuk N.I., Liubchik A.Yu. Regional Specific Features of Agricultural Industry. Review article.

The article deals with the features of the location of agricultural production in the spatial dimension. It is established that the main indicators illustrating the level of regions' socio-economic development are: the region's share in the gross domestic product formation, the region's share in national production (certain types), the concentration ratio, gross output at constant per capita prices population, employment rate in terms of sectors of the economy etc. It is proved that the highest level of development is mainly in the industrial regions of Ukraine (the Dnipropetrovsk region, the Kharkiv region, the Zaporizhia region, the Kyiv region and Kyiv itself). It is determined that the largest share of agricultural industry in the of gross regional product structure have traditional agricultural regions of Ukraine – the Vinnytsia region, the Kyiv region, the Poltava region, the Cherkasy region. It is calculated the generalizing coefficient of district specialization of agricultural production, according to which 9 regions of Ukraine have a high degree: the Vinnytsia region, the Zhytomyr region, the Kirovohrad region, the Sumy region, the Ternopil region, the Kherson region, the Khmelnytsky region, the Cherkasy region, the Chernihiv region.

Keywords: Region, socioeconomic development, agriculture, specialization, gross regional product

С стратегічними цілями державної регіональної економічної політики України є вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів, забезпечення продовольчої безпеки, еколого-економічної збалансованості та пропорційності розміщення продуктивних сил, збереження екосистем, перехід на відновлювані джерела енергії, зниження рівня безробіття, особливо на сільських територіях тощо. Досягнення значної їх частини неможливе без налагодження ефективного сільськогосподарського виробництва у кожному регіоні. Ця галузь традиційно займає провідне місце у структурі економіки України, забезпечує продовольчу захищеність населення, формує сировинну базу багатьох секторів промислового виробництва. Дослідження особливостей просторової організації сільського господарства актуалізується у зв'язку з необхідністю виявлення територіальної диференціації рівня розвитку регіонів України, їх продовольчого забезпечення, визначення критеріїв розвитку регіонального спеціалізованого сільськогосподарського виробництва, питомої ваги участі окремих територій у регіональному та загальнодержавному виробництві сільськогосподарської продукції, причин депресивності та відсталості окремих регіонів.

Наукова значимість окресленої проблематики зумовила потребу окремого наукового пошуку, що конкретизує мету і завдання дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Провідними дослідниками концептуальних засад економічного районування та регіонального розвитку у вітчизняній науці є: Долішній М.І., Дорогунцов С.І., Заставний Ф.Д., Паламарчук М.М., Пістун М.Д., Поповкін В.А., Стеченко Д.М., Шаблій О.І. та інші. Зокрема, Заставний Ф.Д. виділив 9 економічних мезорайонів [1]; Поповкін

В.А. обґрунтував поділ території на 5 макро- та 10 мезорайонів [2]; Шаблій О.І. в основу класифікації поклав соціально-економічні показники та виділив 6 економічних районів [3]; Пістун М.Д. поділив Україну на 9 суспільно-географічних районів [4] тощо. Усі вони відрізняються науковими підходами, що покладені в основу класифікації економічних районів. Їх узагальнення зробили Реутов В.С. та Головченко Н.З.: територіально-просторовий, природно-ресурсний, культурно-історичний, структурно-функціональний, організаційно-управлінський, системний, інтегральний, комплексний та змішаний [5]. Найбільш детальний аналіз концепцій районування України провідних вітчизняних регіонознавців наводять наукові співробітники ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» Федяй Н.О. та Чмирьова Л.Ю. [6]. За результатами їх досліджень можливі два методологічні підходи економічного районування: укрупнення або розукрупнення. У 2010 р. Інститутом регіональних досліджень НАН України було розроблено нову модель районування економічного простору України відповідно до векторів зовнішньоекономічних торговельних потоків та виходу на зовнішні ринки: Південний, Західний, Східний і Центральний [7]. У практичному застосуванні міністерств і відомств є підхід, оснований на ідентичності економічних районів з адміністративним (Міністерство розвитку громад та територій України, Державна служба статистики України та інші). Нині можна констатувати поширеність поглядів щодо доцільності такого суміщення. Як зазначає Титаренко Т., «кожна адміністративно-територіальна одиниця – це певний регіон, динамічний у своєму розвитку, тобто частина території з чіткими та юридично закріпленими адміністративними межами, яка характеризується комплексом властивих їй ознак» [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Авторське бачення зводиться до необхідності здійснення регіонального аналізу, в основу якого покладений адміністративно-територіальний поділ України; комплексної оцінки регіональних особливостей функціонування сільського господарства, яку доцільно проводити через призму потенційних можливостей продовольчого забезпечення населення; динамічного розвитку регіонів України та виявлення їх основних тенденцій, що дозволить, на відміну від інших досліджень, узагальнити та проілюструвати регіональну диференціацію соціально-економічного розвитку територій.

Метою дослідження є виявлення проблем існуючих науково-методологічних засад економічного районування, означення сучасних особливостей сільськогосподарського виробництва в просторовому вимірі та

ідентифікація регіонів України, що мають поглиблену сільськогосподарську спеціалізацію.

Об'єктом дослідження – є процес регіонального розвитку в умовах динамічності зовнішнього середовища.

Для досягнення поставлених наукових маркерів використано методи загальнонаукового рівня: індукції і дедукції, аналізу і синтезу, узагальнення, наукового абстрагування, порівняння, графічний тощо; та специфічні – регіонального аналізу, нормативний, статистичні прийоми середніх величин та групування для виявлення економічних закономірностей розміщення галузей сільського господарства та оцінки економічної динаміки.

Методологічно допускається проведення і суцільних, і вибіркового обстежень в наукових дослідженнях. При ідентифікації рівня територіальної концентрації сільськогосподарського виробництва та групування регіонів за цим показником використано суцільну вибірку. Рейтингове оцінювання вагомості регіонів у загальнодержавному виробництві сільськогосподарської продукції ґрунтоване як на суцільному, так і вибіркового статистичному спостереженні. Авторами наводиться порівняльний аналіз та рейтингова оцінка п'яти найбільш та найменш спеціалізованих регіонів у галузях сільськогосподарського виробництва. Окрім того, використовуючи метод середніх величин, здійснюється порівняння кількісних та якісних показників з середньо галузевими по Україні.

Виклад основного матеріалу

Економічний регіон ідентифікується як географічно цілісна територія, наділена відмінними від інших територій особливостями природно-ресурсного та виробничого потенціалів, має сформовану спеціалізацію, притаманну для неї специфіку економічних зв'язків між суб'єктами господарської діяльності, що впорядковує їх у формування територіально-виробничих комплексів.

Україна згідно адміністративного поділу складається з 24 областей, Автономної Республіки Крим, м. Києва та м. Севастополя [9]. З початку політичного конфлікту з Російською Федерацією її цілісність була порушена, що ускладнює процес регіонального аналізу, зокрема процесу збору і обробки статистичної інформації, її достовірності. Водночас, окрім зазначеної проблеми є й інша – відсутність законодавчо врегульованого економічного районування України, що ускладнює процес формування ефективної державної регіональної економічної політики, вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку просторової організації економіки, запобіганню поглиблення депресивності окремих територій. Остання науково обґрунтована мережа економічних регіонів була закріплена у законопроекті «Про концепцію державної

регіональної економічної політики» ще у 1998 р. [10]. З огляду на означену проблему відсутності єдиної мережі економічних районів, методика даного дослідження з метою усунення розбіжностей або пов'язаного з цим подвійного обліку одних і тих же областей у складі різних регіонів відповідно до тих чи інших класифікацій буде базуватися на законодавчо закріпленому адміністративно-територіальному поділі країни, що також відповідає методиці класифікації економічних районів на макро-, мезо- та мікрорегіони. Територія однієї області може бути прирівняна до середнього (мезо) регіону [11].

Для дослідження і аналізу особливостей розміщення і проблем розвитку окремих галузей виробництва пропонується галузева класифікація, згідно якої економічні регіони поділяються на промислові і аграрні. Такий поділ об'єктивно зумовлений економічною закономірністю територіальної концентрації продуктивних сил окремих галузей та пов'язаних з ними обслуговуючих виробництв. Обґрунтування виникнення таких регіонів пов'язане насамперед із сприятливим природно-ресурсним потенціалом, характерним для окремих територій (грунтово-кліматичні умови, мінерально-сировинні ресурси, сприятлива транспортна інфраструктура), що особливо актуально при дослідженні регіональних особливостей сільськогосподарського виробництва.

В науковій літературі існують концепції регіонального розвитку, що є дотичними та безпосередньо обумовлюють сталий розвиток

територій. Це, насамперед, теорії ефективності регіонального управління, еколого-економічної збалансованості розвитку територій, геополітичного впливу на регіональний розвиток, теорія нового регіоналізму, енвіронменталізм тощо. Галузеві економічні райони, куди належать і сільськогосподарські, безумовно впливають на досягнення всебічного розвитку територій: екологічної збалансованості, пропорційної, вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку сільських територій, енергоефективності, зниження негативного впливу сільського господарства на навколишнє природне середовище.

Оцінити рівень аграрного розвитку регіонів допомагає система показників: питома вага регіону у формуванні валового внутрішнього продукту країни, питома вага у формуванні доданої вартості, частка регіону у загальнодержавному виробництві продукції (певного виду), коефіцієнт концентрації виробництва, обсяг виробництва валової продукції в постійних (або фактичних цінах) на душу населення, рівень зайнятості та безробіття у розрізі галузей економіки.

Доцільним в контексті даного дослідження вважається групування територій за показником питомої ваги валового регіонального продукту у загальнодержавному виробництві з метою визначення найбільш та найменш економічно розвинених (табл. 1).

Таблиця 1. Групування регіонів за часткою валового регіонального продукту у формуванні ВВП України у 2019р., %

Група	Межі групи	Області	Кількість у групі
I	До 2,0	Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька, Чернігівська	10
II	2,1-4,0	Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Миколаївська, Хмельницька, Черкаська	6
III	4,1-6,0	Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Полтавська	6
IV	Більше 6,0	Дніпропетровська, Харківська, м. Київ	3

Джерело: складено авторами за матеріалами [12].

Згідно методики проведення групування обрано крок групи 2,0. Враховуючи загальну сукупність об'єктів групування (24 області та м. Київ і м. Севастопіль) методологічно допустимо визначити чотири групи. В результаті проведених розрахунків встановлено, що найбільш чисельною групою – 10 областей, або майже 40 % обраної сукупності – є регіони з низькою часткою валового регіонального продукту (до 2,0 %) у загальному підсумку. Це, звісно, негативний результат, що свідчить про низький рівень розвитку регіонів. Середній та вище середнього рівня мають 12 областей, кожна з яких формує від 2,1 % до 6,0 % валового продукту країни (групи II і III). Найменш чисельною є IV група (3 одиниці), куди входять Дніпропетровська, Харківська

області та м. Київ, які формують понад 6 % валового продукту. Найбільшу частку у цій сукупності має м. Київ – 23,4 %. Такі результати свідчать про значну диференціацію соціально-економічного розвитку регіонів. Регіон є складовою національної економіки та території єдиної країни, а тому мають бути забезпечені рівноцінні можливості участі у формуванні добробуту, досягненні високого рівня життя на міських і сільських територіях.

Кожен регіон України має свою виробничу спеціалізацію та формує притаманну йому систему виробничих зв'язків, тому з огляду на специфічні особливості, зокрема наявності різних компонентів природно-ресурсного потенціалу,

робить свій внесок в продовольче насичення населення країни.

Якщо проаналізувати дані балансів виробництва та споживання основних харчових продуктів Державної служби статистики України за останні десять років (з 2000 по 2020 рр.) [13], то ілюструється наступна тенденція. Зростає виробництво і споживання м'яса в 1,5 рази (з 1663 до 2492 тис. т) та в 1,4 рази (з 1611 до 2252 тис. т) відповідно головним чином за рахунок суттєвого приросту м'яса птиці; яєць в 1,9 і 1,5 разів відповідно та овочів в 1,7 разів та 1,4 рази.

Протилежні процеси зростання виробництва та зниження споживання спостерігаються у зерновій галузі (виробництво зросло в 3 рази, споживання зменшилося на 30 %) та олійній (виробництво зросло в 4,8 разів, споживання зменшилося на 20 %). Знижується і виробництво, і споживання молока на 24 % (з 12658 до 9663 тис. т) та 14 % (з 9789 до 8428 тис. т) відповідно і цукру на 30 %. В цілому рівень самозабезпечення продуктами харчування в Україні має наступний вигляд (рис. 1).

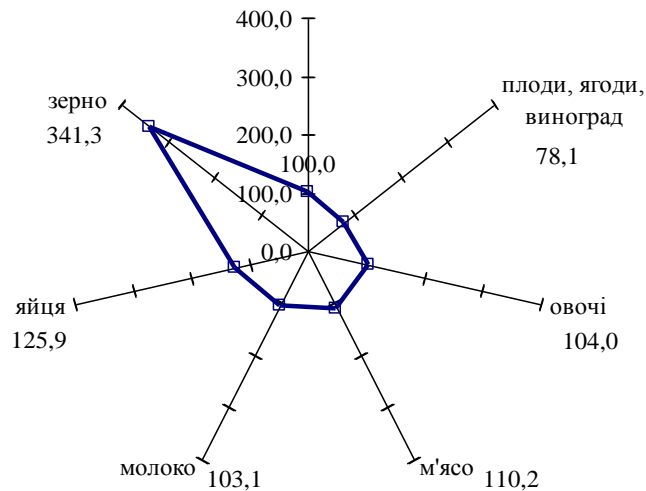

Рисунок 1. Рівень самозабезпечення продуктами харчування в Україні у 2019 р., %
Джерело: складено авторами за матеріалами [14].

Участь регіонів в продовольчому забезпеченні населення залежить від обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Так, за даними таблиці 2, найвищий рівень виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на

1 особу, у т. ч. рослинництва і тваринництва, мають території Вінницької, Кіровоградської, Хмельницької, Чернігівської та Черкаської областей.

Таблиця 2. Продукція сільського господарства у розрахунку на 1 особу за регіонами України у постійних цінах 2016 р., тис. грн.

Області	Продукція сільського господарства			у т. ч.					
				рослинницька			тваринницька		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Україна	14604	15881	16203	11302	12523	12818	3302	3358	3385
Вінницька	32286	36044	36814	23231	26617	25389	9055	9427	11425
Кіровоградська	28848	35164	38320	24914	31162	34243	3934	4002	4077
Хмельницька	28209	29161	28520	22815	23943	23259	5394	5218	5261
Чернігівська	27985	31508	31260	24081	27626	27386	3904	3882	3874
Черкаська	27387	33977	33584	17330	23759	22748	10057	10218	10836
Львівська	8701	9034	9139	5896	6145	6344	2805	2889	2795
Київська	7680	9460	8620	5056	6489	6058	2624	2971	2562
Закарпатська	6527	6983	7057	3597	3792	3570	2930	3191	3487
Луганська	5305	5847	6739	4765	5234	6182	540	613	557
Донецька	4363	3983	4883	3239	2831	3698	1124	1152	1185

Джерело: складено авторами за матеріалами [14].

Найнижчий рівень – Львівська, Київська, Закарпатська, Луганська та Донецька області, що

в середньому за 2019 р. у 2,2 рази нижче загальнодержавного показника.

Особливості розвитку сільського господарства в розрізі регіонів ілюструють ряд показників, зокрема частка регіону у виробництві продукції. У структурі валової продукції сільського господарства України у постійних цінах 2016 р.

найбільшу питому вагу займають Вінницька (8,4 %), Полтавська (6,4 %), Дніпропетровська (6,2 %), Київська (6,0) та Черкаська (5,9 %) області (табл. 3).

Таблиця 3. Частка регіонів у загальному виробництві продукції сільського господарства у 2019 р. у постійних цінах 2016 р., %

Регіон	Продукція сільського господарства		у т. ч.			
			рослинництво		тваринництво	
	%	місце	%	місце	%	місце
Україна	100,0	х	100,0	х	100,0	х
Вінницька	8,4	1	7,3	1	12,5	1
Полтавська	6,4	2	6,8	2	4,8	6
Дніпропетровська	6,2	3	6,1	3	6,6	4
Київська	6,0	4	5,3	7	8,5	3
Черкаська	5,9	5	5,1	9	9,1	2
Волинська	2,4	20	2,1	21	3,7	11
Луганська	2,1	21	2,5	19	0,8	24
Івано-Франківська	2,0	22	1,4	22	4,0	9
Чернівецька	1,5	23	1,3	23	2,2	21
Закарпатська	1,3	24	0,8	24	3,1	14

Джерело: складено авторами за матеріалами [14].

Найменший внесок у формування валової сільськогосподарської продукції мають Волинська, Луганська, Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська області. Відповідно вони займають останні позиції у рейтингу. Однаковою мірою лідирує у рослинництві і тваринництві Вінницька область.

З метою визначення ролі сільського господарства в економіці регіону розраховано частку сільськогосподарського виробництва у валовому регіональному продукті та здійснено групування за цим показником (табл. 4).

Таблиця 4. Групування регіонів за часткою сільськогосподарської продукції у валовому регіональному продукті, %

Група	Межі групи	Області	Кількість у групі
I	До 2,0	м. Київ, Закарпатська, Луганська, Чернівецька	4
II	2,1-4,0	Волинська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська	9
III	4,1-6,0	Дніпропетровська, Житомирська, Кіровоградська, Одеська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Чернігівська	8
IV	Більше 6,0	Вінницька, Київська, Полтавська, Черкаська	4

Джерело: складено авторами за матеріалами [12].

Таблиця 4 ілюструє найбільшу чисельність II та III груп, куди входять 17 областей з часткою сільськогосподарського виробництва від 2,1 до 6,0 %. Найменш чисельна група з часткою 6,0 %: Вінницька, Київська, Полтавська та Черкаська області.

Важливим показником, що підкреслює значення сільськогосподарського виробництва в регіоні, є зайнятість населення в галузі. Для порівняння та виявлення закономірностей здійснено групування областей за цим показником (табл. 5).

Таблиця 5. Групування регіонів за рівнем зайнятості населення у сільському господарстві України у віці 15-70 років, у 2019 р., %

Група	Межі групи	Області	Кількість у групі
1	2	3	4
I	До 10,0	Київська та м. Київ, Чернівецька, Дніпропетровська, Донецька	5
II	10,1-20,0	Луганська, Харківська, Житомирська, Одеська, Запорізька, Рівненська, Львівська, Волинська	8

Продовження таблиці 5

1	2	3	4
III	20,1 – 30,0	Полтавська, Сумська, Чернігівська, Закарпатська, Черкаська, Хмельницька, Кіровоградська, Миколаївська, Івано-Франківська	9
IV	Більше 30,0	Херсонська, Тернопільська, Вінницька	3
	18,0	У середньому по Україні	26

Джерело: складено авторами за матеріалами [15].

Отже, з даних таблиці видно, що найбільш чисельними групами, в яких зайнятість в сільському господарстві серед усього зайнятого населення становить від 10 % до 30 % є група II та III, куди входять 17 областей України. Найменш чисельну групу з зайнятістю в аграрній сфері понад 30 % складають Херсонська, Тернопільська та Вінницька області. Закономірність відповідності у частці продукції сільського

господарства регіону та сільською зайнятістю спостерігається у 13 з 17 областей, що потрапили у II і III групи: Харківська, Житомирська, Одеська, Запорізька, Рівненська, Львівська, Волинська, Сумська, Чернігівська, Хмельницька, Кіровоградська, Миколаївська, Івано-Франківська. Деяка невідповідність може спостерігатися у зв'язку з коливанням продуктивності праці в регіонах (табл. 6).

Таблиця 6. Продуктивність праці (на 1 зайнятого у сільськогосподарському виробництві) у постійних цінах 2016 року, тис. грн.

	2018 р.			2019 р.			2019 р. у % до 2018 р.		
	Всього	рослинництво	тваринництво	Всього	рослинництво	тваринництво	Всього	рослинництво	тваринництво
Україна	867,7	900,1	730,4	928,6	954,4	815,2	107,0	106,0	111,6
Сумська	1197,2	1488,1	306,0	1225,8	1510,8	315,9	102,4	101,5	103,2
Тернопільська	1181,3	1250,6	775,1	1150,4	1210,7	808,9	97,4	96,8	104,4
Хмельницька	1121,5	1280,0	564,7	1107,8	1250,5	590,0	98,8	97,7	104,5
Вінницька	1053,9	963,6	1480,0	1179,3	936,7	2719,3	111,9	97,2	183,7
Львівська	1098,9	1132,0	1007,0	1095,6	1176,1	894,6	99,7	103,9	88,8
...									
Миколаївська	687,3	708,7	364,3	773,1	796,4	419,1	112,5	112,4	115,0
Одеська	687,7	717,0	255,7	649,5	673,2	283,6	94,4	93,9	110,9
Закарпатська	375,6	394,2	235,6	356,1	363,4	301,8	94,8	92,2	128,1

Джерело: складено авторами за матеріалами [14].

Так, наприклад, значно вищою від середньої по Україні, є продуктивність праці в Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Вінницькій та Львівській областях. Найнижчою серед усієї сукупності є її рівень в Миколаївській, Одеській та Закарпатській областях. Окрім того, продуктивність праці в галузі зростає в цілому в Україні на 7 %. Для порівняння, у Вінницькій області це показник у тваринництві зріс на 83,7 %, тоді як у Львівській він знизився на 11 %.

Узагальнюючим показником рівня спеціалізації регіону є коефіцієнт територіальної концентрації виробництва, який розраховується як відношення частки галузі сільського господарства у регіоні до тієї ж частки в країні (табл. 7). Інтерпретація показника наступна: якщо коефіцієнт становить 1,0 і більше, то сільське господарство є галуззю спеціалізації регіону, якщо 2,0 і більше, то регіон має високий рівень спеціалізації.

Таблиця 7. Рівень районної спеціалізації сільськогосподарського виробництва в Україні, 2019 р.

Коефіцієнт концентрації с-г виробництва	Області	Кількість регіонів у групі	Ступінь спеціалізації
0-0,9	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Львівська, Харківська	5	Відсутність спеціалізації
1,0-1,9	Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Чернівецька	10	Є виробнича спеціалізація
Більше 2,0	Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська	9	Високий ступінь спеціалізації

Джерело: складено авторами за матеріалами [12].

Спеціалізується на сільськогосподарському виробництві 19 областей з 24 в Україні, що становить 79%. Сільське господарство не є галуззю спеціалізації Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Харківської областей, що є промислово розвиненими регіонами Східної частини України, та Львівської, як одного з провідних туристичних центрів країни. Високий ступінь спеціалізації мають дев'ять областей України: Вінницька, Тернопільська, Хмельницька – Поділля; Житомирська та Чернігівська – Полісся; Кіровоградська та Черкаська – центральна Україна; Сумська та Херсонська області.

Висновки

З проведеного дослідження можна констатувати наступні результати.

- Відсутність узаконеної мережі економічних районів України ускладнює здійснення регіонального аналізу для науковців та здійснення ефективного управління територіями в реалізації основних векторів державної регіональної економічної політики.
- Методику дослідження регіональних особливостей сільськогосподарського розвитку регіонів України можна будувати на таких показниках як: питома вага регіону у формуванні валового внутрішнього продукту країни, частка регіону у загальнодержавному виробництві продукції (певного виду), коефіцієнт концентрації виробництва, обсяг виробництва валової продукції й постійних (або фактичних цінах) на душу населення, рівень зайнятості та безробіття у розрізі галузей економіки.
- В результаті проведених досліджень визначено значну диференціацію регіонів за рівнем розвитку, що свідчить про неефективність механізму державної регіональної економічної політики щодо вирівнювання соціально-економічного розвитку територій. Зокрема,

найбільш чисельною групою – 10 областей, або майже 40 % обраної сукупності, є регіони з низькою часткою валового регіонального продукту. Мала додана вартість, що формує валовий регіональний продукт, означає кризу матеріального виробництва, низький рівень працевлаштованості, насиченості місцевого та державного бюджету, відповідно заробітної плати та добробуту населення регіону. До найбільш розвинених територій належать м. Київ та Дніпропетровська і Харківська області.

- В Україні на усіх її територіях історично, традиційно та природно склалися сприятливі умови для сільськогосподарської діяльності, однак ступінь спеціалізації сільськогосподарського виробництва кожного регіону досить диференціюється, що зумовлюється такими чинниками, як відсутність унікальних покладів корисних копалин, що визначає пріоритетність промислового виробництва перед сільськогосподарським, наявність сприятливіших ґрунтово-кліматичних умов, переважаюча кількість сільського населення тощо.
- Встановлено, що спеціалізованими у галузі сільського господарства є регіони, які мають коефіцієнт територіальної концентрації виробництва більше, ніж 1,0. До глибоко спеціалізованих регіонів належать 9 областей України: Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, що мають коефіцієнт, більший 2,0. Перспективами подальших досліджень є діагностика сільського господарства Житомирської області, визначення її галузевої спеціалізації у системі економічного районування України.

Abstract

Aim: Each economic region is unique due to the specific features of the location and development of the main productive forces and the availability of natural, productive and labour potential, which determine forming its production specialization. One of the main sectors of Ukraine's economy is agriculture, and therefore it is advisable to carry out a regional analysis of its development. Methods: The study is based on the sectoral classification of economic regions and the administrative-territorial division of Ukraine's territory, which in contrast to the economic is legal. The methods of continuous and sample statistical observation and statistical groupings has allowed to identify economic patterns of agricultural location in the regions and to identify the specialization areas. Results: The main indicators illustrating the level of the regions' socio-economic development are: the region's share in the gross domestic product formation, the region's share in national production (certain types), the production concentration, gross output at constant (or actual prices) per capita, employment and unemployment in terms of sectors of the economy etc. The grouping of territories according to the share of gross regional product in national production has allowed to determine the most and least economically developed. As a result of the calculations, it has been found that the largest group - 10 regions, or almost 40% of the selected population - are regions with a lower development level than the average in Ukraine. The least numerous is the group of industrialized territories, which includes the Dnipropetrovsk region, the Kharkiv region and the city of Kyiv. The largest share in the formation of the country's GDP from this population has the city of Kyiv - 23.4%. Such results indicate a significant differentiation of the regions' socio-economic development, which proves the ineffectiveness of state regional economic policy in the country. Food

saturation of the country's population is 100% or more, but the highest level of agricultural production per capita, including crop and livestock, are in the Vinnytsia region, the Kirovohrad region, the Khmelnytsky region, the Chernihiv region and the Cherkasy region. In order to determine the role of agriculture in each region's economy, the agricultural production share in the gross regional product has been calculated and grouped according to this indicator. Thus, 17 regions have a share of agricultural production from 2.1 to 6.0%. The highest employment and labour productivity in agriculture are observed in the same regions, respectively.

The final result of the research is the calculating the level of district specialization of agriculture: 19 regions out of 24 in Ukraine, or 79% have a coefficient above 1.0, which indicates agricultural specialization.

Conclusions: the conducted study shows a high level of agricultural specialization of the regions of Ukraine, food security and significant territorial differentiation of the socioeconomic development level, and hence the population's well-being in the industrial and agricultural regions.

Список літератури:

1. Заставний Ф.Д. Економічні райони України. Реалії та перспективи / Заставний Ф.Д. // Львів: Апріорі, 2010. С.6.
2. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці. Наукова думка. К., 1993. С.97.
3. Шаблій О.І. Актуальні питання методології і теорії макрорегіоналізації України. Український географічний журнал [Текст]. 1999. № 1. С. 15-18.
4. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку: навчальний посібник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. 286 с.
5. Реутов В.Є., Головченко Н.З. Генезис теоретичних поглядів на регіон та регіональний розвиток. Економіка та держава. № 3. 2010. С. 17-22
6. Чмирьова Л.Ю., Федяй Н.О. Районування територій України як один із факторів просторового соціально-економічного розвитку регіонів. Ефективна економіка. №3. 2013. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1878>.
7. Просторовий розвиток регіону: соціально-економічні можливості, ризики і перспективи: монографія / Л. Т. Шевчук (наук. ред.); Інститут регіональних досліджень НАН України. Львів, 2011. 256 с.
8. Татаренко Т. Система районування у регіональному розвитку України. Наукові записки. ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2018. Вип. 37. С. 97-110. Режим доступу : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/tytarenko_systema.pdf.
9. Регіони. Офіційний портал. Верховна Рада України. Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmist.html>.
10. Про концепцію державної регіональної економічної політики. Проект закону. № 1213 від 09.07.1998 р. Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4219 .
11. Мазур А.Г. Проблематика економічного районування в сучасному регіональному вимірі. Зб.наук.праць ВНАУ. №2(53). Т 3. 2011 р. С. 6. Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/449.pdf>
12. Валовий регіональний продукт у 2018 році. Статистичний збірник. Київ. 2020. 150 с. Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/04/zb_vrp_2018.pdf.
13. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. К., 2020 р. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/Zb_bsph2019.pdf .
14. Сільське господарство України 2019. Статистичний збірник. Державна служба статистики України.К.: 2020 р. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg_Ukr_2019.pdf.
15. Регіони України. Ч. 1. Державна служба статистики України. / За ред. І.С. Вернера. Київ. 2019 р. 309 с. Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_rulch2019.pdf.

References:

1. Zastavny, F.D. (2010), Economic regions of Ukraine. Realities and prospects. P. 6
2. Popovkin, V.A. (1993), Regional-integrated approach in the economy. P. 97.
3. Shablii, O.I. (1999), Actual questions of methodology and theory of macroregionalization of Ukraine. Ukrainian Geographical. 1. Pp. 15-18.
4. Pistun, M.D. & Melnichuk, A.L. (2013), Modern problems of regional development. Kyiv. Kyiv University. 286 pp.
5. Reutov, V.E. & Golovchenko, N.Z. (2010), Genesis of theoretical views on the region and regional development. Economy and state. 3. pp. 17-22.
6. Chmyreva, L.Yu. & Fedyai, N.O. (2013), Zoning of the territories of Ukraine as one of the factors of spatial socio-economic development of regions. Efectivna ekonomika. 3. 2013. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1878>.

7. Shevchuk, L.T. (2011). Spatial development of the region: socio-economic opportunities, risks and prospects. Lviv: Institute for Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. 256 p.
8. Tatarenko, T. (2018), Zoning system in regional development of Ukraine. Proceedings. IPIEND them. IF Kuras NAS of Ukraine. 37. pp. 97-110. Retrieved from: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/tytarenko_systema.pdf.
9. Verkhovna Rada of Ukraine. Regions. Official portal. Retrieved from: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmist.html>.
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (1998). About the concept of the state regional economic policy. Draft law. (Act No. 1213, July 9) Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4219.
11. Mazur, A.G. (2011), Problems of economic zoning in the modern regional dimension. Collection of scientific works of VNAU. 2 (53). T 3. P. 6. Retrieved from: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/449.pdf>.
12. State Statistics Service of Ukraine (2020). Official web-site. Gross regional product in 2018. Statistical collection. Kiev. 2020. 150 pp. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/04/zb_vrp_2018.pdf.
13. State Statistics Service of Ukraine (2020). Official web-site. Balances and consumption of basic foodstuffs by the population of Ukraine. Statistical collection. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/Zb_bsph2019.pdf.
14. State Statistics Service of Ukraine (2020). Official web-site. Agriculture of Ukraine 2019. Statistical collection. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg_Ukr_2019.pdf.
15. State Statistics Service of Ukraine (2019). Official web-site. Regions of Ukraine. Part 1. 309 pp. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ru1ch2019.pdf.

Посилання на статтю:

Кравчук Н.І. Регіональні особливості сільськогосподарського виробництва / Н. І. Кравчук, А. Ю. Любчик // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал.* – 2020. – № 3 (49). – С. 14-22. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No3/14.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.03.2020.2. DOI: 10.5281/zenodo.4436980.

Reference a Journal Article:

Kravchuk N.I. Regional Specific Features of Agricultural Industry / N. I. Kravchuk, A. Yu. Liubchik // *Economics: time realities. Scientific journal.* – 2020. – № 3 (49). – P. 14-22. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No3/14.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.03.2020.2. DOI: 10.5281/zenodo.4436980.

